

Nieuwe vondsten van *Acetropis gimmerthalii* in Nederland (Heteroptera: Miridae, Mirinae)

BEREND AUKEMA & DIK HERMES

AUKEMA, B. & D. J. HERMES, 1990. NEW RECORDS OF *ACETROPIS GIMMERTHALII* FROM THE NETHERLANDS (HETEROPTERA: MIRIDAE, MIRINAE). – *ENT. BER., AMST.* 50(1): 7-10.

Abstract: New Dutch records of the rare mirid *Acetropis gimmerthalii* are given. It was captured on the grass *Anthoxanthum odoratum* at five localities in different provinces after not having been observed for more than a century. Biological and distributional data are given and the male and the fifth instar larva are depicted.

Pomona 66, 6708 CC Wageningen.
Drossaardstraat 24, 5663 ER Geldrop.

Inleiding

Fokker (1885) vermeldt de eerste en tot dusverre enige vondst van *Acetropis gimmerthalii* (Flor) in Nederland (Aukema, 1989): een vrouwtje, gevangen door Snellen van Vollenhoven "op Staalduin" en door deze in 1878 reeds vermeld als *Miris holsatus* (Fabricius). Het betreffende exemplaar bevindt zich in de collectie van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden.

Acetropis gimmerthalii is kleiner en lichter van kleur dan de verwante *A. carinata* (Herich-Schäffer), die verspreid in het oosten en zuiden van Nederland voorkomt. De voorrand van het pronotum heeft bij *gimmerthalii* geen dwarsrichel (fig. 1) en het tweede sprietlid en de dijen zijn, in tegenstelling tot *carinata*, lang afstaand behaard (Southwood & Leston, 1959; Stichel, 1956-1958; Wagner, 1952, 1967, 1970-1971; Wagner & Weber, 1964).

Nieuwe vondsten van *Acetropis gimmerthalii* in Nederland

Pas in 1989 kon het voorkomen van *gimmerthalii* in Nederland opnieuw worden vastgesteld: tijdens de jaarlijkse zomerbijeenkomst van de Nederlandse Entomologische Vereniging, die van 9 tot 11 juni gehouden werd op Schouwen, ontdekte de eerste auteur een grote populatie, bestaande uit vele tientallen mannetjes (fig. 1), enkele vrouwtjes en tal-

rijke larven (fig. 2), op een droog duingrasland in Nieuw-Haamstede. Naar later bleek verzamelde mevr. A. C. Ellis-Adam drie mannetjes en een macropteer vrouwtje van *gimmerthalii* tijdens dezelfde bijeenkomst, en wel op 10 juni in het duinterrein van Het Zeepe, ten westen

Fig. 1. *Acetropis gimmerthalii*, mannetje, Schouwen, Nieuw-Haamstede, 22.vi.1989, leg. et coll. B. Aukema. Let op de beharing van sprieten en poten (schaallijn 1 mm).

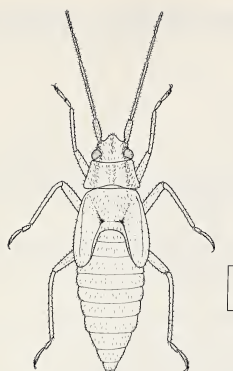

Fig. 2. *Acetropis gimmerthalii*, larve V (vrouwje), Schouwen, Nieuw-Haamstede, 11.vi.1989, leg. et coll. B. Aukema. De korte, zwarte, stekelige beharing is kenmerkend (schaallijn 1 mm).

van Haamstede (collectie Zoologisch Museum, Amsterdam). De tweede auteur ving op 14 juni een mannetje van *gimmerthalii* in het gras van een wegberm langs de Kleine Dommel in Geldrop, Noord-Brabant.

Teneinde meer te weten te komen over de waardplant van *gimmerthalii* bezochten beide auteurs het duingrasland in Nieuw-Haamstede op 22 juni nogmaals. De vegetatie op het bewuste perceel, dat bestemd is als bouwlocatie, wordt gedomineerd door grassen, te weten gestreepte witbol (*Holcus lanatus* L.), schapegras (*Festuca ovina* L.), gewoon struisgras (*Agrostis capillaris* L.), reukgras (*Anthoxanthum odoratum* L.) en *Aira spec.*, en zandzegge (*Carex arenaria* L.). Daarnaast kwamen in mindere mate schapezuring (*Rumex acetosella* L.), vogelpootje (*Ornithopus perpusillus* L.), jacobskruiskruid (*Senecio jacobaea* L.), gewoon biggekruid (*Hypochaeris radicata* L.) en enige opslag van Amerikaanse vogelkers (*Prunus serotina* Ehrh.) voor. Vegetatiekundig gezien behoort het grasland tot het zilverhaver-verbond (Thero-Airion).

Naast *gimmerthalii* werden de volgende wanten aangetroffen: *Lopus decolor* (Fallén), *Plagiognathus chrysanthemi* (Wolff), *Mono-synamma bohemanii* (Fallén), *Capsus ater* (Linnaeus), *Stenodema calcarata* (Fallén),

Notostira elongata (Geoffroy), *Trigonotylus ruficornis* (Geoffroy), *Leptopterna ferrugata* (Fallén), *Cymus glandicolor* (Hahn), *Myrmus miriformis* (Fallén), *Chorosoma schillingi* (Schilling) en *Aelia acuminata* (Linnaeus).

Selectief afslepen van de vegetatie leidde al snel tot de constatering dat *gimmerthalii* alleen aanwezig was op plaatsen met reukgras. Ook op andere graslanden in de buurt, waaronder een zweefvliegveld, was *gimmerthalii* op vrijwel iedere pol reukgras aanwezig. In tegenstelling met de situatie op 11 juni waren nu echter hoofdzakelijk vrouwtjes, nog slechts enkele mannetjes en in het geheel geen larven meer aanwezig (tijdens een derde bezoek aan Schouwen op 5 juli werd nog slechts een enkel vrouwtje aangetroffen).

Gewapend met deze kennis werden elders in het land diverse groeiplaatsen van reukgras bemonsterd en in de meeste gevallen met succes, zodat *gimmerthalii* nu verder bekend is van de volgende vindplaatsen: Drenthe, Emmen, wegberm industrieterrein, 25.vi.1989, 1 ♂, 9 ♀, B. Aukema; Gelderland, Wageningen, wegberm, 27.vi.1989, 3 ♀, B. Aukema (op 4.vii geen enkel exemplaar meer); Utrecht, Veendaal, zandgroeve Kwintelooijen, 27.vi.1989, 1 ♀, B. Aukema & G. Morseld; Noord-Brabant, Geldrop, droog ruderaal grasland langs het Eindhovens Kanaal, 22.vi.1989, 3 ♀, D. J. Hermes.

Biotoop en levenscyclus

Wagner (1952) geeft als biotoop "auf sterilem Boden an Gräsern" en Stichel (1956-1958) vermeldt *gimmerthalii* van dravik (*Bromus spec.*) op zandduinen. Southwood & Leston (1959) noemen de soort van weiden, moerassen en overhoekjes, waar glanshaver (*Arrhenatherum elatius* (L.) Beauv. ex J. & C. Presl) en andere hoge grassen niet gemaaid worden. Wagner & Weber (1964) geven grassen in droge milieus als biotoop, terwijl Wagner (1970-1971) eveneens dravik op zandbodem als biotoop voor *gimmerthalii* noemt. Ehanno (1987) rubriceert *gimmerthalii* als karakteristiek voor respectievelijk de „strate graminéenne" en de „strate herbacée" van braakliggende terreinen en

duinen, van niet nader aangeduide grassen.

De in de literatuur genoemde grassen (dravik en glanshaver) kwamen op het merendeel van de vindplaatsen van *gimmerthalii* niet voor. Op Schouwen werd de langs wegen groeiende ijle dravik (*Bromus sterilis* L.) een aantal malen tevergeefs afgesleept.

Wat de Nederlandse situatie betreft, zal nader onderzoek van biotopen met reukgras uit moeten wijzen in hoeverre de aanwezigheid van dit gras een voorwaarde voor het voorkomen van *gimmerthalii* is. De cyclus van *gimmerthalii* loopt in elk geval opmerkelijk parallel aan de ontwikkeling van dit gras: op het moment dat de dieren volwassen worden, is het reukgras zo goed als uitgebloeid.

Acetropis gimmerthalii overwintert als ei en imagines komen in één generatie voor van midden juni tot begin juli (Wagner, 1952). In Zuid-Engeland kennelijk wat later: van de derde week van juni tot eind juli, een enkel vrouwtje zelfs tot in september (Southwood & Leston, 1959).

Verspreiding

Acetropis gimmerthalii komt in een groot deel van Europa voor, maar overal slechts lokaal. Ze is bekend uit West-Rusland, de Baltische Staten, Polen, West- en Oost-Duitsland, Zuid-Zweden (Blekinge en Småland), Denemarken, Zuid-Engeland (ten zuiden van Derby), Nederland (fig. 3), Luxemburg (twee vindplaatsen, Reichling, in litt., 1981), Frankrijk, Spanje, Portugal, Sicilië, Joegoslavië, Tsjechoslowakije, Griekenland, Kreta, en de Kanarische Eilanden (Coulianos & Ossiannilsson, 1976; Ehanno, 1987; Josifov, 1986; Southwood & Leston, 1959; Stichel, 1956-1958; Wagner, 1970-1971). De vermelding uit Marokko heeft naar alle waarschijnlijkheid betrekking op *Acetropis sinuata* Wagner (Wagner, 1970-1971).

Wagner (1968) beschreef uit Portugal de subspecies *gimmerthalii parva*, die zich voorname-lijk door geringere grootte zou onderscheiden van de nominaatvorm.

Op de Balkan (Joegoslavië, Bulgarije, Albanië) komt de endemische *Acetropis josifovi*

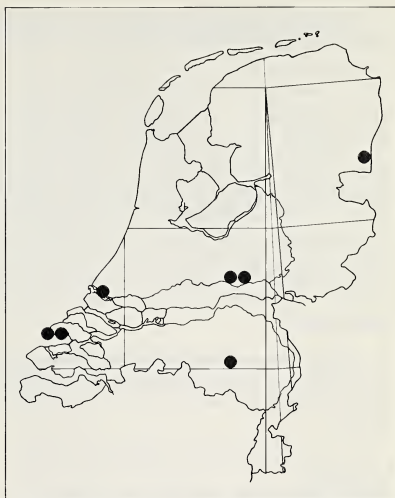

Fig. 3. Verspreiding van *Acetropis gimmerthalii* in Nederland.

Wagner eveneens op reukgras voor (Josifov, 1986, Wagner, 1970-1971), terwijl de Noord-afrikaanse *A. sinuata* Wagner op *Anthoxanthum ovatum* Lag. leeft (Wagner, 1970-1971). Beide soorten zijn nauw verwant aan *gimmerthalii* en slechts op grond van geringe morfologische verschillen (pronotum, mannelijke genitaliën) van elkaar te onderscheiden (Wagner, 1967, 1970-1971).

Slotopmerkingen

Het plotselinge en soms zelfs massale optreden van de al min of meer in Nederland uitgestorven geachte *Acetropis gimmerthalii* is moeilijk te verklaren. Ondanks het feit dat de waardplant niet bekend was, komt de soort voor op terreinen, die in de afgelopen decennia zeker niet aan de aandacht van de heteropterologen zijn ontsnapt. Op drie van de vijf nieuwe vindplaatsen (Emmen, Wageningen en Veenendaal) komt *gimmerthalii* bijvoorbeeld voor in het gezelschap van *Megaloceraea recticornis* (Geoffroy), een soort, waarvan de recente uitbreiding wel degelijk in kaart is gebracht (Aukema, 1989). Anderzijds beschikt *gimmerthalii*

door de omstandigheid dat de vrouwtjes slechts zelden langvleugelig zijn (het merendeel is submacropter en niet tot vliegen in staat) niet over een goed verspreidingsvermogen. Een snelle kolonisatie over grotere oppervlakten lijkt derhalve niet waarschijnlijk. De korte periode waarin adulten talrijk aanwezig zijn (in 1989 slechts ongeveer drie weken) zou echter mede een verklaring kunnen vormen voor het niet eerder herontdekken van deze fraaie graswants in ons land.

Dankwoord

De auteurs danken J. P. Duffels (Zoölogisch Museum, Amsterdam) en J. van Tol (Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden) voor inzage in de door hen beheerde collecties.

Literatuur

- AUKEMA, B., 1989. Annotated checklist of Hemiptera-Heteroptera of The Netherlands. - *Tijdschr. Ent.* 132: 1-104.
- COULIANOS, C.-C. & F. OSSIANNILSSON, 1976. Hemiptera-Heteroptera. In: *Catalogus Insectorum Sueciae*. 2nd ed. VII. - *Ent. Tidskr.* 97: 135-173.
- EHANNO, B., 1987. Les Hétéroptères Mirides de France. II.-B. Inventaire Biogéographique et Atlas. - *Inv. Flore Faune, Paris* 42: i-ix, 647-1075.
- FOKKER, A. J. F., 1885. Catalogus der in Nederland voorkomende Hemiptera. Eerste gedeelte. Hemiptera Heteroptera. 3. - *Tijdschr. Ent.* 28: 51-78.
- JOSIFOV, M., 1986. Verzeichnis der von der Balkanhalbinsel bekannten Heteropterenarten. - *Faun. Abh. Mus. Tierk., Dresden* 14: 61-94.
- SNELLEN VAN VOLLENHOVEN, S. C., 1878. *Hemiptera Heteroptera Neerlandica*: i-xii, 1-368, Nijhoff, 's-Gravenhage.
- SOUTHWOOD, T. R. E. & D. LESTON, 1959. *Land and water bugs of the British Isles*: i-xi, 1-436. Warne, London.
- STICHEL, W., 1956-1958. *Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen. II. Europa (Hemiptera-Heteroptera Europae)* 2: 169-907. - Berlin.
- WAGNER, E., 1967. Über *Acetropis Fieber* (Heteroptera, Miridae). - *Reichenbachia* 8(25): 205-209.
- WAGNER, E., 1968. Über einige südeuropäische Miridae (Hemiptera, Heteroptera). - *Reichenbachia* 10(37): 271-277.
- WAGNER, E., 1970-1971. Die Miridae Hahn, 1831, des Mittelmeerraumes und der Makaronesischen Inseln (Hemiptera, Heteroptera). I. - *Ent. Abh. Mus. Tierk. Dresden* 37, Suppl. 1: i-iii, 1-484.
- WAGNER, E. & H. H. WEBER, 1964. Hétéroptères Miridae. - *Faune Fr.* 67: 1-592.

Geaccepteerd 18.viii.1989